

ושאר הכנות (תוס' בדעת רש"י). וי"א אף בכדי הליכה לאותו מקום (ע' או"ח תקטו, א). ונחלקו ראשונים כאשר תלש ממקום רחוק ויש מאותו המין גם במקום קרוב, כמה צריך להמתין, וכן בשאר מלאכות כיו"ב – אך לא בראש השנה שהוא כיום אחד ארוך (כן דעת רש"י, וכן הביא מתשובות הגאונים ורבנו גרשום ורבנו קלונימוס. וכן דעת הראב"ד. וכן הביא רבנו ירוחם (ד, ד) בשם רבי יצחק בר' יקר וריב"ם, וכתב שכן נראה מדברי הר"ף. וכן נקטו הרשב"א הריטב"א לעיקר. וכן הסכים הרשב"א (בעבוה"ק) הלכה למעשה. וכן נקטו הר"ד והרי"א ורבנו ירוחם, וכ"פ בשלחן ערוך תקטו, א). ויש אומרים שצריך להמתין עד מוצאי יו"ט שני בכדי שיעשו, גזרה שמא יאמר ישראל לנכרי לעשות ביו"ט (בה"ג יו"ט דף לו, ר"י, רבנו יואל, וכן נקט הסמ"ג (לאוין סה) עפ"י רבנו יצחק בר"ש, מהר"ם (וכ"כ תלמידו בספר הפרנס קעה) וספר התרומה. וכ"כ רבנו ירוחם בשם ר"ת [אבל בספר הישר (חדושים שכא) נקט ר"ת כרש"י]. ובדעת הרמב"ם, המ"מ (יו"ט א, כד) נקט כדעת רש"י שמותר בשני, והגהות מיימוניות (שם ב, י) נקט כבה"ג. ואף לדעה זו יש אומרים להקל בשבת הסמוכה ליו"ט, ביום השלישי. עתוס' ביצה כד; או"ח תקטו, ד). ופסק בשלחן ערוך (תקטו, א) להתיר. והרמ"א כתב שהמנהג להחמיר, אבל לצורך אורחים יש להקל. ואפילו אם הוא עצמו אוכל עמהם את מה שנלקט בשבילו, כתבו אחרונים להקל לסמוך על דעה ראשונה במקום מצות הכנסת אורחים (ע' במשנ"ב תקטו סקי"ב).

ג. כשקורא שם מעשר על תנאי בשני הימים, לכאורה נראה שאין יכול לברך. וקשה הלא אסור לתרום בלא ברכה (כן הקשה בשפ"א, וצדד לדחוק שיברך בשעה שמפריש התרומה לאחר יו"ט. ע"ש). מסתבר שלא התירו להתנות כן אלא לצורך אכילה ביום טוב [שלכך נקטו 'אוכלה'], אבל לא להניח לאחר זמן, וכן לא לקדש ולגרש בתנאי כזה או להפר נדרים שלא לצורך יו"ט (חדושים ובאורים). ושם מטעם זה התירו לתרום בלא ברכה – משום צורך שמחת יו"ט, שהרי א"א בענין אחר. ד. יש אומרים שהואיל ושני ימי ר"ה קדושה אחת הן, אין לברך זמן ביום השני, ואולם הסכמת הפוסקים לברך בכל אופן (ע' רא"ש ור"ן והג"א סוף הפרק; או"ח תר, ב).

דף מ

ע"א. א. נכרי שהביא דבר מחוץ לתחום ביום טוב, האם מותר הדבר בשימוש ביום טוב או מיד במוצאי יו"ט? ב. נכרי שתלש ביום טוב פירות או גזז הדסים וכד' – האם מותרים לישראל? ומה הדין כשעשה כן ביו"ט שני של גליות?

א. לפי מה שמסר רב אשי מאמימר, היה מעשה בצבי שהובא ביום טוב מחוץ לתחום ע"י נכרי לבית ראש גולה; רב נחמן ורב חסדא אכלוהו – כי דבר הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר (אפילו בו ביום. ראשונים). ורב ששת נמנע כי סבר שכל הבא לבית ראש הגולה, על דעת כל החכמים הובא. דבר הבא בשביל נכרים – מותר לישראל, ובלבד שלא נעקר מהאדמה או ניצוד באותו יום כי אז אסור משום 'מוקצה'. ואם היו הנכרים מרבים סחורתם בשביל ישראל היושבים שם – אסור (כן הורה רבא אודות לפת שהובאה למחוזא ביום טוב וניכר היה בה שלא נעקרה בו ביום).

א. הלכה כרב ששת במחלוקתו עם רב נחמן [באיסורים] ורב חסדא. הלכך דבר הבא מחוץ לתחום בשביל ישראל, אסור לכל בני ביתו לאכול ולהשתמש בו שעל דעת כולם הובא, אבל לאחרים מותר (עפ"י תוס' וש"ר; תקטו, ה) ובכלל 'אחרים' אורחים שאינם סמוכים על שלחנו תדיר, שבאו לאחר שהביא לו הנכרי. אחרונים]. ובספר עשרת הדברות (לבעל העיטור. יו"ט ה) רצה לומר שאפילו לישראל שהובא בשבילו מותר להשתמש בתוך ד' אמות שלו, שלא אסרו אלא משום גזרת קניית שביטה. ואין כן דעת שאר הפוסקים, ואפילו באו מחוץ לשלש פרסאות (פוסקים שם).

ולא אסרו אלא בשימוש אבל בטלטול בתוך אותו מקום [ד' אמות, או עיר מוקפת מחיצה וכד'] מותר אפילו לזה שהובא בשבילו, שאין זה 'מוקצה' שהרי מותר לאחרים (תקטו,ה).

ב. ספק אם הובא מתוך התחום או מבחוץ; הר' שמואל מאיברא התיר (עתוס' ביצה כד). וכמה ראשונים אוסרים [כדין ספק דרבנן בדבר שיש לו מתירים] אלא אם כן אותו דבר מצוי בעיר והנכרי שהביא שרוי בעיר שאין לחוש שמא הובא מחוץ לתחום (עפ"י רמב"ם הל' שבת ע' מ"מ יו"ט ב,י); רמב"ן שבת קנא; רשב"א ור"ן [והם גרסו בגמרא 'מאי אמרת דלמא מחוץ לתחום אתיא. וצ"ע מדברי הרשב"א בעבוה"ק (בית מועד ה) שנראה לכאול' שנקט להתיר בספק]. וכן סתם בשו"ע שכה, ח טז). ונקטו האחרונים להלכה שמותר במוצאי יו"ט מיד (עפ"י משנ"ב שם סקמ"ח).

ג. דבר הבא מחוץ לתחום [שלא מן המחובר וכד']; יש אומרים שמותר במוצאי יום טוב רק לאחר שיעבור זמן בכדי שיוכלו להביאם מחוץ לתחום (רבנו יעקב, מובא בספר המאורות; או"ז בשם הר"י בר' שמואל. וכן הביא העיטור מהרי"ף; סמ"ג לאוין סה; ספר הפרנס קפ; כל בו קמה). ויש מתירים מיד (תוס' עפ"י בה"ג; וכן הביא המאורות מרי"ף בשבת קנא [?]; רש"י ביצה כד; ריב"א. וכן משמע ברמב"ם – לח"מ יו"ט ב,י), מלבד בכגון חלילים שהובאו לצורך המת דאושא מילתא ואסור בכדי שיעשו (עתוס' ביצה כד ועוד). ויש מחמירים בחלילים עולמית (ע' שבת קנא בראשונים).

ופסק בשלחן ערוך (תקטו,ה) שדבר הבא מחוץ לתחום צריך להמתין במוצאי יו"ט בכדי שיובאו. ד. דבר הבא מחוץ לתחום ביום טוב ראשון – מותר ביום טוב שני בכדי שיעשו. ואף לדעת האוסרים בשאר מלאכות – באיסור תחומין דרבנן הקלו (תוס' עפ"י בה"ג; או"ח תקטו,ה ובמשנ"ב).

ב. נכרי שתלש או צד דבר לצורך ישראל, אסור ליהנות ממנו ביום טוב אלא במוצאי יום טוב בכדי שיהא שהות לעשות כיוצא בו.

א. עשה הנכרי מלאכה לצורך ישראל זה; נחלקו הראשונים האם מותר לישראל אחר [כשאין בדבר משום איסור מוקצה] (ערשב"א ור"ן) אם לאו (וכן נראית דעת הרמב"ם – שבת ו,ה יו"ט ב,י). ע' פרטים נוספים בשבת קכב קנא.

ב. עוד נחלקו לענין הדס שנגזו בשביל ישראל; י"א הואיל ומותר להריח בו במחובר [לדעתם], אינו מוקצה לענין הרחה לפיכך מותר להריח בו ישראל אחר שלא הובא בשבילו [ואפילו לאותו ישראל מותר להריח במקומו, שהרי אף לולא הגזיזה היה יכול להריחו במחובר. ע' בראשונים סוכה לו:].

ויש אוסרים בהרחה [אם משום שלא התירו אלא להריח במחובר אבל בתלוש לא, שמא יבוא לעשות בו חופה וכד' (ראב"ד), אם משום שאסור להריח בו אף במחובר (עפ"י גרסת ר"ח), או משום שכל דבר שעשה בו נכרי מלאכה עבור ישראל, אסורו לגמרי בכל הנאות. ריטב"א] (ע' רשב"א).

וברמב"ם (יו"ט ב,י) מבואר שאסור בהרחה עד לאחר יו"ט בכדי שיעשו. הרי שלא מטעם מוקצה אלא משום שעשה מלאכה בשביל ישראל, מפני שלא היה יכול להריחו במקום זה. וכ"כ הרשב"א בעבוה"ק (בית נתיבות ה). ועוד משמע מהרמב"ם שאסור אף לישראל אחר (ודלא כהרשב"א).

והשו"ע השמיט איסור הרחת הדס שנקצץ, ובספר מנחת שלמה (ח"א ה,ג עמ' לב) העיר על כך.

ביום טוב שני; היה מעשה והתיר רבינא למוצאי היום מיד הדס שנגזו ביום טוב שני [ורק משום שאינם בני תורה אמר לו רבא בר תחליפא שיש לאסור להם]. ואולם רב שמעיה סבר גם בזה להצריך להמתין בכדי שיעשו. וכן אמר רבא.

כן הוא לגירסה דידן וכפרש"י ריטב"א ורי"ד. אבל הרשב"א לא גרס 'יום טוב שני' (וכ"ה ברי"ף), ופירש שרבינא סובר שאין צריך להמתין בכדי שיעשו בשום מקום [עכ"פ ביום טוב. תור"פ], או סובר שהרחת הדס אינה בכלל האיסור כי לא נקצץ אלא כדי לעשות בו חופה (וריאח לאו מלתא הוא. עפ"י כתוב שם להראב"ד, תו"ה).

- עב. האם וכיצד מזכירים את הימים דלהלן בתפילה?**
- הזכרת ראש חדש בתפילות ראשי חדשים.
  - הזכרת ראש חדש בתפילות ראש השנה.
  - הזכרת ראש חדש וחול המועד בתפילות שבת.
  - הזכרת השבת בתפילות ראש השנה.

א. ערבית שחרית ומנחה של ראשי חדשים, מזכיר ראש חדש בברכת עבודה [ולדברי רבי אליעזר: בהודאה].
לדברי רבי דוסא בן הרכינס, כשמזכיר ראש חדש בתפילות, אומר: 'החליצנו ה"א את יום ראש החדש הזה, אם היום אם למחר'. ולמחר הוא אומר: 'אם היום אם אמש'. ולא הודו לו חכמים.
במוספין שמזכיר את מוספי היום בברכה רביעית, אין מזכיר שוב בעבודה (תניא רבתי לד וש"פ).

ב. הסיקו רב חסדא ורבה (ברי"ף: רבא) שזכרון אחד עולה לראש השנה ולראש חדש, הלכך אין מזכיר ראש חדש בברכות שבתפילות ראש השנה. וזה שלא כדברי רבי דוסא בן הרכינס במשנתנו שמזכיר ראש חדש בתפילות ראש השנה (וע' גם במסכת סופרים (יט) 'ביום טוב מקרא קדש הזה ובראש חדש הזה וביום ראש השנה הזה וביום תקע שופר הזכרון הזה'. ובירושלמי (שבועות א,ה) מובא מעשה באחד שעבר לפני התיבה ולא הזכיר את ר"ח, וקילסוהו).
במוספין; יש אומרים שאין מזכיר 'ובראשי חדשיכם...' לא בתפילה ולא בזולתה [כגון בהפטרה. או"ז] (עפ"י הערוך. והסמך זאת על 'בכסה ליום חגנו'. ויש גאונים שנימקו זאת כדי שלא יבוא העם לומר שיום השני עיקר כמו בשאר ראשי חדשים. והיו דעות שנקטו מטעם זה לפרט קרבנות ראש חדש רק ביום הראשון – ע' ארחות חיים עפ"י הר"ז). ובתוס' (ביצה טז. ור"ה ח:) משמע שלדעה זו אין מזכירים ראש חדש כלל, אף לא 'מלבד עולת החדש'. ואומרים: 'ושעיר אחד לכפר' ותו לא.
ורבנו תם אמר שנפטר במה שאומר 'מלבד עולת החדש ומנחתה', ולענין הזכרת החטאת הגיה במחזורו 'ושני שעירים לכפר' [אחד של ראש השנה ואחד של ראש חדש]. ויש נוסחאות שמזכירים כל שעיר בנפרד (ע' ראבי"ה שפב; הפרנס תיד; הרוקח רג ועוד – עפ"י ירושלמי ישן).
ויש אומרים שאם בא לפרט את קרבנות המוסף [הגם שאינו חייב לעשות זאת לדעה זו אלא די בהזכרה כללית של קרבנות היום כפי הכתוב בתורה], צריך לפרט גם של ראש חדש, ויאמר 'ובראשי חדשיכם...' [אבל אינו מזכיר '... ואת מוספי ראש חדש' אלא 'מוספי יום הזכרון' בלבד] (רבי שמואל בן ר"י הלוי; רש"י בתשובה סה, רבנו מאיר ור"י סגן לזיה (מובא באו"ז); רשב"ם).

ג. ראש חדש [וחול המועד] שחל להיות בשבת; ערבית שחרית ומנחה מתפלל כדרכו שבע ברכות ואומר מעין המאורע בעבודה. רבי אליעזר אומר: בהודאה. ואם לא אמר – מחזירים אותו [מלבד בתפילת ערבית של ראש חדש שאם לא אמר אין מחזירים אותו. ע"פ ברכות כט]. ובמוספין, מתחיל בשל שבת ('ותתן לנו את יום המנוח הזה') ומסיים בשל שבת ('מקדש השבת' ותו לא) ואומר קדושת היום באמצע ('ותתן לנו את יום המנוח הזה ואת יום ראש חדש / יום חג פלוני הזה').

לדברי רשב"ג ורבי ישמעאל בנו של ריב"ב, אף בשל שחרית וערבית עושה כן; מזכיר ראש חדש בתוך ברכת היום (שאומר 'יעלה ויבוא' בברכה אמצעית, או אומר 'ותתן לנו את היום המנוח הזה את יום ראש חדש הזה'. ריטב"א. ורש"י נקט כאפשרות השניה).

לדברי בית שמאי, ראש חדש שחל להיות בשבת מתפלל [בתפילת המוספין. רש"י, מהרש"א] שמונה ברכות, שקובע ברכה בפני עצמה לראש חדש.

במסכת ביצה הסיקו הלכה כדברי רבי שמזכיר בתפילת המוספין ראש חדש ומועד בחתימת הברכה: 'מקדש השבת וישראל וראשי חדשים / והזמנים' (וכן פירשו בסוגיתנו כפרש"י, הדרש 'תן חלק לשבעה וגם לשמונה' לענין ברכת היום בפסח ובסוכות, שמברכים בכל יום 'מקדש ישראל והזמנים'). וכיון שהזכיר בברכה רביעית, שוב אין מזכיר בעבודה (תניא רבתי לו ועוד). ובשאר התפילות הלכה כתנא קמא שמזכיר בעבודה.

- א. חתם במוספין 'מקדש השבת' בלבד – יצא (כנה"ג א"ר ופר"ח, מובא במשנ"ב סו"ס"י תכה).
- ב. לפי המתבאר מדברי רש"י (בשבועות יג.) שהזכרת יום הכיפורים בברכה מדאורייתא היא משום 'מקרא קדש', נראה שהוא הדין לימי חולו של מועד – ברכתם מהתורה [אלא שלא תיקנו חכמים קידוש על היין בחוה"מ משום שאין הכוס מצויה בכל הימים]. ואף לדעת החולקים על רש"י, נראה שחול המועד חייב בקידוש בתפילה מדרבנן (עפ"י אבני נזר או"ח ב, לה-מב. ומדברי הריטב"א במו"ק שהביא שם מבואר שאין מצות קידוש ו'מקרא קדש' בחוה"מ. וע"ע העמק שאלה קע).

ד. ראש השנה [או שאר ימים טובים. כן מפורש בביצה יז. וכן משמע בסוגיתנו וכמש"כ רש"י] שחל להיות בשבת; לדברי בית שמאי קובע לשבת ברכה בפני עצמה, נמצא מתפלל עשר ברכות במוסף. ולבית הלל מזכיר של שבת בברכה רביעית שבה מזכיר קדושת היום, מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע: 'ותתן לנו את יום המנוח הזה ואת יום... בא"י מקדש השבת'. רבי אומר, חותם בשניהם: 'מקדש השבת וישראל והזמנים / ויום הזכרון'. וכן פסק רב יוסף (עפ"י ביצה יז).

- א. חתם בשל שבת בלבד – מחלוקת האחרונים. ונראה להכריע שיצא, שאף רבי לא הצריך להזכיר של יו"ט בחתימה אלא לכתחילה, וכן משמע בירושלמי. אבל אם הזכיר של יו"ט בלבד נראה שלא יצא, ובוה צ"ע למעשה (עפ"י משנ"ב ובאה"ל תפוז, א).
- ב. ב'יעלה ויבוא', כתבו פוסקים שאין מזכיר בו של שבת (תניא רבתי; רבנו ירוחם יא, א; אבודרהם סדר ר"ח בשם ר"ת, ועוד), אבל מזכיר בברכה 'ותתן לנו שבתות למנוחה...'. והיו כמה דעות שסברו להזכיר של שבת גם ב'יעלה ויבוא' (ע' בשו"ת מהרי"ל ג; רמ"א תפוז, ג ובמשנ"ב).

עג. א. האם חובה לברך ברכת הזמן בראש השנה וביום הכפורים?

- ב. ברכת הזמן בימים טובים, האם נאמרת על הכוס בדוקא? והאם המברך עצמו צריך שיטעם מן הכוס או יכול אדם אחר לטעום או קטן? ומה הדין בתענית?
- ג. מי שלא בירך ביום הראשון של הרגל, האם מברך בימים הבאים?

א. רב ושמואל אמרו שניהם: אין אומר 'זמן' [ברכת 'שהחיינו... לזמן הזה'] אלא בשלש רגלים (וכן אמרו בירושלמי פסחים יז). אבל הסיקו שאומרים 'זמן' בראש השנה ויום הכפורים בתורת חובה וכפי שנהג רב חסדא כליל ראש השנה, כשהביאו לו כוס יין קידש עליו ואמר 'זמן'.

נחלקו הראשונים האם אומרים 'זמן' בליל יום טוב שני של ראש השנה אעפ"י ששני הימים קדושה אחת (רבנו משולם; רש"י (בסידורו קעא, מחז"ו ואו"ז וסידור ר"ש מגרמייזא בשמו. ואולם בספר האורה לרש"י עג כתב שאין אומרים); תשובת הרמב"ם (פריימן עב); תור"פ; וכן מובא ברא"ש, וכן נקט הר"ן

שאלות ותשובות לסיכום מסכת עירובין

לעיקר. וכן כתב האו"ז; ריא"ז, אם לאו (ר' יצחק בר' יהודה; ר' יהודה בן קלונימוס (בספר 'ערכי תנאים ואמוראים' ערך רב ייבא). וכן כתב תלמידו בספר הרוקח שעא). והסכמת הפוסקים לברך אלא שלכתחילה יש ללבוש בגד חדש או להניח פרי חדש לפניו (כן היה מנהג הרמ"ה, מובא ברבנו ירוחם ועוד; או"ח תר, ב).

ב. אמר רב נחמן: 'זמן' אומרו אפילו בשוק. וכן הסיקו הלכה. [אעפ"י שמצוה מן המובחר לאמרו על הכוס מפני חשיבות הברכה, וכנ"ל. ער"ן ועוד. וע' גם סוכה מז.].

כשמברך על הכוס, צריך שיטעם ממנה הוא או אחר, ואפילו היה השותה קטן ששמע ברכתו (מפני שמברך 'בורא פרי הגפן' וגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יהנה אדם ממנה לאלתר שתהא ברכת היין שלא לצורך. ערש"י).

צריך ליתן לקטן שהגיע לגיל חינוך לברכות (עפ"י ראשונים. וראה בסמוך שבברית מילה י"א שנותנים לקטן הנימול, אבל במקום אחר לא שמענו).

ביום הכפורים אומר 'זמן' שלא על הכוס, שהרי משעה שאומר זמן קיבל עליו קדושת היום ונאסר בשתייה. ואין ליתן לתינוק לשתות – שמא ייסרך אחר מנהג זה לשתות הכוס לאחר שידגל.

א. נהגו שהש"צ אומר 'זמן' ביום הכפורים לאחר 'כל נדרי' קודם 'ברכו' להוציא את כל מי שלא ברך עד עתה (ראשונים). ע' סידור רב עמרם גאון וספר האורה לרש"י זה – שהיודע מברך לעצמו בביתו או בביהכ"נ. וע' משנ"ב תרי"ט סק"ג שכאו"א מברך עם הש"ץ [ונוהגים לומר בסמוך לברכה הפסוק 'יאמר ה' סלחתי כדברך'. ושמעתי רמז שהוא ר"ת אותיות 'כוס' – ע"ש ברכה על הכוס]. והיו מהגאונים שכתבו לאחר תפילת ערבית (עפ"י רס"ג).

ב. רשב"ם ור"י ור"ת (עריטב"א כאן ותוס' שבת קלט וסמ"ג לאוין סט. וכ"ה במרדכי פ"י דפסחים. וכ"מ בהל' שמחות למחר"ם מרוטנבורג קמו) אמרו: דוקא גבי זמן שהוא קבוע חוששים, אבל אם אירע ברית מילה בתשעה באב או ביוהכ"פ – נותנים לקטן ואין חוששים שיתרגל בדבר. וכן היה מעשה בחופה בעשרה בטבת – נתנו הכוס לתינוק לשתות.

ויש חולקים וסוברים שאין ליתן לקטן שמא ייסרך הלכך אין מברכים על הכוס בתענית [אלא על הדס] (רשב"א בשם הגאונים, תשובת הר"ף, ר"ד, ריא"ז, האשכול. וכתב הר"ן שכן נהגו), ובין ביוהכ"פ בין בשאר תעניות (עפ"י תשובת הרמב"ם; ר"ן). ויש שנקטו לאסור ביוהכ"פ ובתשעה באב ולהתיר בשאר תעניות (העיטור הל' מילה ד; ארחות חיים הל' מילה ט). ובשו"ע פסק לאסור רק לענין יוהכ"פ (תרכא, ג), אבל בתשעה באב כתב (תקנט) שאפשר להטעים הכוס לתינוקות (וכ"מ בספר המנהיג הל' צום כפור – מנהג צרפת).

ויש שכתבו לברך על הכוס ולהמתין עד הלילה ואז לשתותו (ע' סידור ר"ש מגרמיזא הל' תענית קכ). והראשונים דחו סברא זו (ע' ארחות חיים הל' מילה ט; העיטור; ראבי"ה שפג).

והרמ"א (תרכא, ג) כתב לענין יוהכ"פ שהמנהג ליתן לתינוק הנימול (וכ"ה בראבי"ה שפג). ואם היולדת נוכחת והיא צריכה לאכול, נותנים לה לשתות על סמך ברכתו (כן מובא בריטב"א ועוד, וכן פסקו לדינא האחרונים שם, וכ"ה בשו"ע תקנט, ז לענין ת"ב).

ג. משמע בגמרא שאם לא אמר זמן ביום הראשון של הרגל, אומרו ביום אחר.